

MTA BTK NÉPRAJZTUDOMÁNYI INTÉZET
1014 Budapest, Országház u. 30. 1250 Budapest, Pf. 9.
Tel.: +36-1-224-67-82, Fax: +36-1-356-80-58
E-mail: nti@btk.mta.hu
Honlap: www.nti.btk.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2015-ben

- *Hármas határok vizsgálata Magyarország délnyugati, délkeleti és északkeleti térségében* – kutatás OTKA támogatással (2011–2015).
- A néprajztudomány kézikönyveinek: *Magyar Népköltészeti Lexikon, A Magyar Népi Kultúra Enciklopédiája / Encyclopaedia of Hungarian Folk Culture*, az intézet évkönyvének és sorozatainak szerkesztése.
- Társadalomnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi közösségekben.
- Folyamatok a népi kultúra alakulásának történetében: forrásfeltárások és tanulmányok. Regionális és tematikus kutatások eredményeinek közzététele nemzetközi és hazai előadásokban, publikációkban.
- Hagyomány és modernizáció, kulturális beidegződések és ideológiák, vallási jelenségek, táj- és környezetérzékelés – terepmunkák, etnológiai vizsgálatok Szibériában, valamint Közép- és Délkelet-Ázsiában.
- Elméleti és módszertani kérdések a mai folklórszövegek (mesék, mondák, kispikái prózaműfajok, lapp jojkák) és a népi vallásosság jelenségeinek gyűjtése, forrásfeltárások, a szövegkorpuszok bővítése, elemzése.

II. A 2015-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási eredmények

- *Hármas határok vizsgálata Magyarország délnyugati, délkeleti és északkeleti térségében* – kutatás OTKA támogatással (2011–2015).

Az intézet igazgatójának témavezetésével 5 intézeti és további külsős kutatók közreműködésével 2011 óta folyik Magyarország hármass határainak kutatása. A négyéves projekt, éppen a Magyarországot elérő migránsválság kezdete előtt, 2015 júniusában zárult, amikor az eddig lokális jelentőségű, két-, illetve háromoldalúan nemzetközi határkérdés egy csapásra európai dimenzióba lépett, sőt globális politikai–ökológiai–gazdasági és vallási–kulturális összefüggésrendszerben vált vizsgálendő és értelmezendő jelenséggé. A kutatás a mostani migránsjelenséget megelőző száz év határátlépéssel járó migrációs folyamataira koncentrált. A résztvevők azt vizsgálták, hogy az elmúlt évszázad határmódosításai és különösképpen a rendszerváltozás óta eltelt időszak gazdasági–politikai intézkedései milyen hatást gyakoroltak a hármass határok közelében élő helyi közösségekre; a határ menti települések kapcsolatrendszerének milyen kulturális, társadalmi és gazdasági dimenziói vannak.

A kutatócsoport feldolgozta az 1980-as években készült délnyugat-dunántúli néprajzi kérdőíves felmérést, 384 falu adatlapját digitalizálták és különböző tematikus egységek alapján (pl. házasodás, munka, búcsú, búcsújáró helyek, ki- és betelepülések, piac, vándorárus, vásár, zenészek, családok) rendezték az anyagot, az eredményeket pedig a térstruktúrák szerveződését megvilágító, a kutatás honlapján keresztül online hozzáférhető vektografikus térképeken ábrázolták.

A kutatás eredményeit bemutató fotókiállítás 2015-ben két újabb helyszínen volt látható: a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékén 2015. április 16-án, Nagykanizsán, a Halis István Városi Könyvtárban pedig 2015. április 26-án nyílt meg a kutatócsoport terepfotóinak vándorkiállítása. 2015. április 25–26-án Szentgotthárdon és Nagykanizsán mutatták be a résztvevők a projektet. 2015. október 5–6-án pedig a Szlovén Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének munkatársaival, illetve a helyi magyar tudományos és kulturális szervezetek és intézmények vezetőivel közösen szerveztek workshopot a szlovéniai Dobronakon. A szlovén-magyar határmenti kutatások eddigi eredményeiről és jövőbeli lehetőségeiről tanácskoztak. A tudományos vállalkozás jelentős eredménye, hogy a kutatócsoport mindvégig együttműködött az ELTE, a Szegedi Tudományegyetem és a Miskolci Tudományegyetem néprajz és antropológia szakos diákjaival, több területen is bevonták a hallgatókat a terepmunkába és a gyűjtött anyag feldolgozásába.

A kutatás eredményeként számos tanulmány és három könyv jelent meg: 1. A *Hármas határok néprajzi nézetben. / An Ethnographic Perspective on Tri-Border Areas* kötet 138 terepfotó gazdag adatolásával, elemzésével a hármashatár-helyzet vizuálanropológiai értelmezését adja négy tematikus egységben: hármasság, határforgalom, gazdasági kapcsolatok valamint kulturális emlékezet. A hármashatár térségében ezek strukturálják ugyanis az ott élő közösségek hétköznapi határjárási gyakorlatait, valamint identitásképző és -kifejező tényezők a határmentiségben. A kötet kétnyelvű (magyar, angol), de a képek rövid leírásai összesen hét nyelven – a magyar mellett, a kutatásba bevont országok nyelvein (ukrán, román, szerb, szlovén, német) valamint angolul – is olvashatóak. 2. A *Hármas határok néprajzi értelmezésben* című tanulmánykötet 17 szerző tanulmányait összegzi a négy év legfontosabb kutatási eredményeivel. 3. Az egyik érintett határszakaszon végzett kutatásról pedig monográfia jelent meg: *Csanáros és Vállaj kapcsolatainak változása a 20. század folyamán a magyar–román határ kontextusában* címmel.

A *Hármas határok vizsgálata* kutatás eseményei, eredményei elérhetőek az MTA BTK Néprajztudományi Intézet honlapján keresztül <http://www.etnologia.mta.hu/harmashatarok/>, amelyek bővítése folyamatosan zajlott 2015-ben is.

- *Az önmeghatározás és csoportelhatárolódás vizuális toposzai – Imagológiai megközelítések a néprajztudomány felől* címmel jelent meg az intézet 2015-ös évkönyve.

Az *Ethno-lore*, az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének évkönyve reprezentálja az intézetben folyó sokirányú kutatásokat. A 2015-ös kötet 12 tanulmánya azt vizsgálja, hogy a néprajztudomány és a folklorisztika hogyan és milyen témákkal járulhat hozzá az imagológiai kutatások interdiszciplináris diskurzusaihoz. Az írások rávilágítanak a vizualitás szerepére a populáris kultúra toposzainak, a magunkról és másokról alkotott sztereotip képeknek, képzeteknek, „üzeneteknek”, kollektív önképeknek és az identitás politikumának kialakításában. A tanulmányok szerzői a vizuális és textuális toposzok, valamint a mentális képek hármasa közötti interakciót vizsgálják. Az írások nem csak a nemzeti karakter kutatására fókuszálnak, hanem bármely csoport, réteg, társaság és társadalom önmagáról és másokról alkotott, konszenzuson alapuló, nyilvánosságnak szánt, jelentéshordozó erejű, képi ábrázolását és az azok nyomán kialakuló képzeteket értelmezik. A vaskos kötet tanulmányai az átlagosnál sokkal gazdagabban illusztráltak. A fekete-fehér szövegközi képek mellett a kötet végén az egyes cikkekhez kapcsolódóan színes mellékletek is találhatóak. A következő témakörökben készültek tanulmányok: A „távoli Másik” szövegekben és képekben a kora újkori Magyarországon: *historia naturalis* és antropológia a nagyszombati kalendáriumokban, 1676–1709 (1745); Az „odaliszk” – egy orientalizáló képzőművészeti téma jelentésének és recepciójának változásai; Népviseletek a 17–18. századi Erdélyben a viseletsorozatok

tükrében; *Patrona Hungariae* ábrázolások a 16–17. századi főúri hadizászlókon. Különös tekintettel a Fraknói Vármúzeum Zászlógyűjteményének zászlóira Esterházy Pál nádor idejéből (1635–1713); A „csodás képmás” – Kegyekéhez fűződő mondák a magyar folklórban; „Mely igen szerelmetesek a te hajlékaid...” – A református templom mint a felekezeti azonosságtudat reprezentációja; Egy virágszőnyeg képei – A budakeszi úrnapi dekoráció néprajzi nézetben; „Rimaiként élni, rimainak látszani” – A salgótarjáni acélgyári kolónia önmeghatározásának vizuális elemei az 1930-as, 1940-es években; A kivándorlók „apoteózisa” – Festmény az amerikai magyar emigránsokról egy midwesti iparváros közkönyvtárában; A sarki fény színei. Szimbólumok a számi nemzeti identitáskonstrukció folyamatában; A sámánfa és az evenkik mindennapi élete – fotográfiai elemzés; Az európai néprajzi atlaszok vizuális megjelenítéséről.

– Szövegfolklorisztikai kutatások, a *Magyar Népköltészeti Lexikon* szerkesztése

Az intézet folkloristái 2010 óta dolgoznak egy új folklorisztikai kézikönyv, a *Magyar Népköltészeti Lexikon* összeállításán. Munkájuk egyrészt azzal a célkitűzéssel készül, hogy a folklorisztika alapfogalmainak (mint pl. folklór, népköltészet, hagyomány, szájhagyomány, szóbeliség, folklórgyűjtés, archívum, hitelesség) korszerű értelmezését adják. Másrészt a népköltészet legjelentősebb műfajairól (népdal, mese, monda, ballada, anekdota, vice, proverbium, találós), legfontosabb típusairól, motívumairól, előadóirol és a tudományszak legjelesebb kutatóiról készítsenek a legfrissebb hazai és nemzetközi eredményeket is összegző szócikkeket. A rendkívül munkaigényes vállalkozásban az intézet 9 aktív korú és 5 már nyugdíjas, illetve egykori kutatója, összesen 14 folklorista vesz részt, akik 2015-ben a tervezett szócikkek körülbelül negyedét készítették el. Az év folyamán heti rendszerességgel tartottak továbbra is szerkesztőségi üléseket, amelyeken a munkaközösség az elkészült szócikkeket előzetesen felkészülve megvitatta, lektorálta. A *Magyar Népköltészeti Lexikon* készítésének nagyszabású vállalkozását az teszi lehetővé, hogy az intézetben dolgozik a magyar szövegfolklorisztika művelőinek jelentős része, a kutatóműhely tagjai egyaránt végeznek történeti folklorisztikai vizsgálatokat és jelenkutatást. Az intézet folkloristái gyűjtik, rendszerezik a hagyományosnak mondott népköltészeti műfajokat, vizsgálják továbbélési képességüket és szerepüket a tudományszak kialakulása óta eltelt több mint másfél évszázadban, valamint az utóbbi években az elektronikus médiumok térhódítása következtében kialakuló digitális folklórjelenségeket.

Az BTK NTI Néprajzi tanulmányok sorozatában *Mese és filológia. Fejezetek a magyar népmeseszövegek gyűjtésének és kiadásának 19. századi történetéből* címmel látott napvilágot az intézet egyik szövegfolkloristájának monográfiája. Az intézet mondatkutatója újabb prózaepikai gyűjtéseit rendezte sajtó alá. A moldvai katolikusok népi vallásosságát és népi kultúráját kutató folklorista 2015-ben végzett néprajzi gyűjtései és forrásfeltárásai többek között az egyház tanításai és a helyi vallásosság viszonyára, valamint a hit és a természetfeletti lényekkel kapcsolatos elképzelésekre fókuszált.

– Eredmények a népi műveltség történeti kutatásában

Az intézet akadémikus, emeritus kutatóprofesszora *Népek, térségek, hagyományok* című tanulmánykötetében 15 dolgozatát tette közzé. Az írások többsége a történeti Magyarország három nagyobb történeti régiójának (Dunántúl, Felföld, Erdély) néprajzi tagozódásával, magyar népcsoportjaival foglalkozik. A magyar népcsoportok kapcsán szól a velük élő nem magyar népekről, az etnikai térszerkezet 18. századi változásairól, a népközi kapcsolatokról, gazdasági egymásrautaltságról és kulturális kölcsönhatásokról.

Summa Ethnographica címmel az intézet új sorozatot indított, amelyben az egyes konferenciák, műhelymegbeszélések, vitafórumok, centenáriumi, születésnap, tisztelgő, évfordulás vagy egyéb megemlékező események

nyomán keletkezett, tanulmányokká formált változataiban közlésre érdemes kézirat-együtteseket kívánja a kutatóhely közzétenni. Az első kötetben az MTA I. Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya, az MTA BTK Néprajztudományi és Zenetudományi Intézeteinek szervezésében Vargyas Lajos születésének 100 éves évfordulójának tiszteletére 2014-ben rendezett konferencia anyagát tette közzé az intézet tudományos tanácsadójának szerkesztésében. A tanulmánykötet írásai egyrészt bemutatják és méltatják a neves népzene-kutatónak a szakma nagy, kollektív vállalkozásaiban (Magyar Néprajz, Magyar Népzene Tára) játszott szerepét illetve a szakmai-tudománypolitikai fórumokon tanúsított konstruktív hozzáállását, másrészt az újabb kutatások fényében új szempontok szerint értékelték Vargyas Lajos sokoldalú munkásságát.

- Társadalomnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi közösségekben

Az intézet igazgatója évek óta kutatja az amerikai emigráns magyar közösségek életmód- és identitásváltozását az Egyesült Államok közép-nyugati és keleti parti államaiban, az első bevándorló nemzedék fő megtelepedési régióiban. A vizsgálat fókuszában az egykori ipari központok, főként bányász- és acélgyári munkásközösségeinek terepkutatása áll, de a néprajzi gyűjtőmunka nagy figyelmet szentel a különböző archívumokban és a magántulajdonban őrzött dokumentumok, fényképek, írásos- és tárgyi emlékek feltárására is. 2015-ben két alkalommal is, összesen 3 hónap állomásozó terepmunkát végzett a Midwestern (Pennsylvania, Pittsburg, Ligonier) Klebelsberg Kutatói Ösztöndíjjal. Kutatásai nyomán a neves dokumentumfilm-rendező, Zsigmond Dezső filmet készített *Burdosház Amerikából – Balogh Balázs néprajzkutató nyomában* címmel (Dunatáj, 2015). Bemutatóját New Brunswickban (NJ, USA) és Budapesten is jelentős érdeklődés kísérte mind a szakma, mind a nagyközönség részéről.

Az intézet etnobotanikus, társadalomnéprajzos kutatója az ADEPT Alapítvány kezdeményezésére Gyimesben nemzetközi összefogással végzett kutatásokat 2015-ben, amelynek célja egy új, eredmény-alapú agrár-környezetvédelmi EU-s támogatási rendszer kidolgozása, amely indikátornövények segítségével értékeli a gazdák tevékenységét.

A tisztálkodási szokások és fürdőkultúra történeti-, társadalomnéprajzi kutatását végző főmunkatárs több hazai és nemzetközi konferencián tartott előadást. Többek között a XII. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson, ahol a *Body – Identity – Society: Concepts of the Socially Accepted Body* elnevezésű panel kezdeményezője és levezető elnöke volt.

Az intézet fiatal kutató ösztöndíjasa a Németországba kitelepített magyarországi németek több generációjának integrációját és identitását vizsgálta három hónapos terepmunkája során Klebelsberg Kutatói Ösztöndíjjal és Baden-Württemberg német szövetségi állami ösztöndíjjal. 2015-ben az intézet három fiatal kutatója is PhD-fokozatot szerzett, ketten társadalomnéprajzi témakörben; egyikük *A város vidéke. A falusi lakosság életmódváltása 1945 után az urbanizáció hatására*, másikuk *A rimaiak Salgótarjában. A Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. salgótarjáni kolóniájának életmódvizsgálata a két világháború közötti időszakban* című dolgozattal.

- Hagyomány és modernizáció, kulturális beidegződések és ideológiák, vallási jelenségek, táj- és környezetérzékelés – terepmunkák, etnológiai vizsgálatok Szibériában, valamint Közép- és Kelet-Ázsiában

Az európai korai etnográfia/antropológia (vizuális és textuális) recepciója Magyarországon (16–19. század) kutatási témában 2015-ben folytatódott az Európán kívüli őslakos népekkel kapcsolatos magyarországi levéltári források vizsgálata, elsősorban a nagyszombati jezsuita egyetem régi könyvtárának anyagának feltárásával az ELTE Egyetemi Könyvtár kézirat- és régi nyomtatványtárában.

Az intézet etnológusai Szibériában, Közép- és Délkelet-Ázsiában végzett terepmunkáik alapján a társadalom szerveződésének átalakulását, a változásokban a képzetrendszerek szerepét dolgozzák fel. A kutatásban résztvevő etnológusok vizsgálják a poszt-szovjet időszakban a térségben kialakult új társadalmi-, kulturális- és gazdasági-rendszereket és a modernizáció generálta konfliktusokat. Kutatásaikat egy olyan területen végzik, amely mindig is a magyar etnológiai kutatás középpontjában állt, ugyanakkor a térség a nemzetközi gazdaság számára is folyamatosan felértékelődik. Publikációik nyomán megismerhetővé válik az az értékrend, kultúra, gondolkodásmód, amely az itt élő, a globalizált világhoz most kapcsolódó társadalmak – jakutok, burjátok, evenkik, kazakok, kirgizek, mongolok –, illetve Kína, Vietnam e területen élő kisebbségeinek sajátja.

Az intézet Belső-Ázsia kutatója *Mongolian Buddhism: Past, Present and Future* címmel az MTA BTK Néprajztudományi Intézet, az ELTE Mongol és Belső-ázsiai Tanszék és a Mongolisztikai Kutatóközpont összefogásával nemzetközi konferenciát szervezett (2015. 04. 16-17.). A Traumák és tanulságok – 70 éve ért véget a II. világháború a Távol-Keleten című konferenciát (2015. 11. 28.) pedig az MTA BTK NTI a PP Katolikus Egyetemen közös programként valósította meg. A II. világháború és öröksége a mai napig nagy hatással van a térség viszonyaira, a meg nem oldott területi vitákra, a háború által befolyásolt nemzeti identitásokra, amelyek számos olyan kérdéskört vetnek fel, amelyek nélkül a mai Távol-Kelet viszonyai nem érthetőek.

A Etnológiai Témacsoport fiatal kutatói ösztöndíjasa megvédte „*Vándorol a hang*” A *nganaszan hagyományos világnézet a folklórszövegek tükrében* címmel készült PhD disszertációját.

Az intézet szaha (jakut) területeken évek óta terepmunkát végző etnológusa kutatásainak, publikációnak köszönhetően tagja az *International Arctic Science Committee; International Permafrost Association* támogatásával működő „*Permafrost and Culture*” akciócsoportnak, amelynek tagjai 2015-ben workshopot és Jakutia két olyan területén tartottak terepbejárást tartottak, ahol a termokarstos mélyedések elvezesedése jól megfigyelhető.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet Történeti Néprajzi Témacsoportjának vezetője volt a kurátora *Az Örökség és újítás – Kortárs magyar kézműves remek* című nagyszabású kiállításnak a Várkert Bazárban, amit 2015. augusztus 20. – november 24. között a Népművészeti Egyesületek Szövetségének Igazgatósága a Miniszterelnökség felkérésére rendezett. A kiállításon 5 nagy teremben, 500 m²-en 250 alkotó mintegy kétezer munkája volt látható. A népművészeti ihletésű tárgyak az utóbbi 10-15 évben készültek. A kiállítás szándéka szerint ráirányította a közönség figyelmét a hagyományban gyökerező tárgyi világ értékálló esztétikumára. A bemutatott mesterségek felölelik a kézműves szakosztályok által képviselt mesterségek szinte teljes spektrumát. A kiállításon helyet kaptak rekonstrukciós jellegű tárgyak, mellettük a népművészeti hagyomány keretein belül maradó, de kreatív alkotói variációkat megmutató tárgysorozatok, továbbá a hagyományos keretből kilépő, már iparművészeti szemlélettel alkotott mai tárgyak is. A legfontosabb témakörök: az öltözködés, az ékszer és a csipke, a hímzések, szöttek, hímes tojás, mézeskalács, gyerekjátékok, fazekasság, kosárfonás, képfestés, a férfias iparok közül a kovácsok, kő-, fa-, szaru- és csontfaragók, ötvösök, nyergesek, szíjgyártók és hangszerkészítők tárgyai voltak láthatóak. A pásztorművészet motívumvilága mellett megjelent a régészeti rekonstrukciós tárgyak csoportja is a nemezszőnyegek közép-ázsiai ornamentikájának kíséretében. A rendezvénynek komoly sajtóvisszhangja volt.

2015. szeptember 25-én a Kutatók Éjszakája európai programhoz kapcsolódóan *Az Örökség és újítás – Kortárs magyar kézműves remek* című kiállításához kötődően az intézet kutatói számos programot szerveztek az érdeklődő nagyközönségnek. A kiállítást rendező intézeti főmunkatárs kiállítás-vezetéseket tartott. Három intézeti kutató kézműves foglalkozásokkal

(nemezelés, gyöngyfűzés, ékszerkészítés), népzenei bemutatóval fogadta a kiállításra ellátogatókat, az intézet egyik fiatal kutató néprajzosa pedig ismeretterjesztő előadásokat tartott a kiállítás anyagához kapcsolódva: *”Kézzel, mézzel, lélekkel. Ezerarcú mézesbábosok”*, illetve *”Egy kovács nem kovács... A kovácsmesterség története és meséi”* címmel. 2015. november 22-én a kiállítás záró-rendezvényén ugyancsak vezetéseket és további programokat szerveztek a kiállítás készítői.

Az intézet kutatójának „Mióta elvesztettünk téged...”: A Salgótarjáni utcai zsidó temető címmel nyílt 170 monokróm digitális fotográfiából álló fényképkiállítása a Néprajzi Múzeumban (2015. 09. 20. – 2016. 02. 20.) Az 1874 óta működő temető, ma már Budapest legrégebbi zsidó temetője, amely átfogó képet nyújt 19. század végének és a 20. század első felének zsidó társadalmáról. A kiállítótér adottságai lehetővé tették, hogy leképezze a temető struktúráját, s a képek a látogatót a kiemelt síremlékeken – szimbólumaik, az általuk megvalósított társadalmi reprezentáció, illetve használatuk és pusztulásuk képes és szöveges „körülírásán” – keresztül vezetik és a temetőt mint a hazai, s kiemelten a budapesti zsidó kultúra emlékezhelyét mutatják be.

Az MTA I. Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya a Tudomány Ünnepe programok keretében tartott *Megértés és megértetés. A magyarázat szerepe a bölcsészettudományban* című konferenciáján 2015. november 16-án az intézet egyik tudományos tanácsadója *Megértés és megértetés. A magyarázat szerepe a néprajztudományban* címmel tartott nagyvű előadást.

Az MTA Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat alkalmából 2015 novemberében a Néprajztudományi Intézet két előadást hirdetett meg. Mind a kettő nagyszámú szakmán túli érdeklődőt is vonzott.

Az egyik program az intézet egyik társadalomnéprajz kutatója Interaktív etnográfia – „valós” és „virtuális” világok határán című előadása volt. A másik *A néprajztudomány kéziratos forrásainak sorsa a 21. században I. Új szerzemények a mesekutató Ortutay Gyula tudományos hagyatékából* címmel szervezett tudományos rendezvény volt, az MTA BTK Néprajztudományi Intézete, a Néprajzi Múzeum és a Magyar Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi Szakosztályának közös rendezvénye. A három előadó közül kettő az intézet szövegfolkloristája, akik előadásaikban bemutatták a 2015. május 10-én árverésre bocsátott Ortutay-hagyaték szakvéleményeik nyomán védetté nyilvánított teteleket és kamara kiállítást rendeztek a Néprajzi Múzeum és az MTA BTK Néprajztudományi Intézet összefogásával megvásárolt dokumentumokból és fényképekből. Az Ortutay-hagyaték árverésén az intézetnek sikerült megszereznie azt a 15 fotóból álló tételt, amelyek közül nyolcat az 1940-es évektől Spanyolországban élő és ott világhírűvé vált szocio- és portréfotós, Müller Miklós készített Fedics Mihály mesemondóról Bátorligeten. A fotók értékét esztétikai kvalitásaik mellett az is növeli, hogy korábban nem készült hasonló színvonalú fényképsorozat magyar mesemondóról, Ortutay Gyula 1940-ben közzétett, *Fedics Mihály mesél* című, programadó tanulmánnyal kísért kötete egy új meseértelmezési irányzat, az egyéniségkutatás alapműve lett.

Az intézet főmunkatársú szövegfolkloristája szakértőként tagja az Emberi Erőforrások Minisztériuma által felállított Népmese Tanácsadó Testületnek.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi K+F kapcsolatai 2015-ben

Az intézet igazgatója, egyben az MTA BTK főigazgató-helyettese 2015. június 25–30. között az MTA BTK főigazgatójával, a Néprajzi Múzeum főigazgatójával, valamint az intézet munkatársával szakmai látogatást tett Jakutiában. A szakmai előadásokon túl, a további együttműködések érdekében több múzeum és helyi intézet igazgatójával és a jakut kulturális miniszterrel is tárgyaltak.

Az MTA BTK NTI a hazai néprajzi kutatás meghatározó intézményeként arra törekszik, hogy összefogja a hazai etnográfiai vizsgálatokat. Az intézet témacsoport-vezető főmunkatársa a főszerkesztője a magyar néprajztudomány idegen nyelvű folyóiratának az *Acta Ethnographicának*, további három kutatója pedig a szerkesztőbizottság tagja. A tudományszak magyar nyelvű vezető folyóiratában szerkesztő bizottsági tagként és olvasószerkesztőként is rendkívül aktív szerepet töltenek be intézeti munkatársak.

2015-ben 11 kutató végzett rendszeres oktatási tevékenységet a hazai felsőoktatásban az ELTE Néprajzi Intézetében, Távol-Keleti Intézetében, Belső-Ázsia Tanszékén és a Finnugor Tanszéken, a PTE Néprajz és Kulturális Antropológia tanszéken, Budapest Campus of McDaniel College, valamint az amerikai Council on International Educational Exchange Program (CIEE) külföldi oktatási programjában és a Corvinus Egyetem International Study Programjában, a Szegedi Tudományegyetem BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékén, valamint a Sárospataki Református Teológiai Akadémián.

A néprajzi kutatás sajátossága a terepmunka, az intézet munkatársai több mint 650 napot töltöttek 2015-ben terepen, elsősorban Magyarországon és a határon túli magyar nyelvterületeken, az USA magyar közösségeiben, ezen kívül szibériai, kaukázusi népek körében, valamint Kínában és Mongóliában.

Az intézet nyolc ország (Kína, Lengyelország, Mongólia, Oroszország, Románia, Szerbia, Szlovénia, Ukrajna) akadémiai intézetével működik együtt bilaterális egyezmények alapján. Ennek keretében 5 kutató összesen 36 napot töltött az intézetben, illetve 11 kutató utazott ki, és kutatott 81 napot a partnerországban. Peregrinációs támogatással 12 kutató utazott 13 országba összesen 141 napra konferenciára, terepmunkára, szakmai partnerintézmények látogatására.

Az intézet kutatói nagy gyakorisággal vesznek részt más intézmények, különösen a Bölcsészettudományi Kutatóközpont más intézetei által kezdeményezett kutatásokban, interdiszciplináris konferenciákon.

Az MTA BTK és a Nemzeti Emlékezet Bizottságának együttműködésével létrejött Vidéktörténeti Témacsoport tagjaként az intézet öt néprajzkutatója végez terepmunkát valamint forrásfeltáró vizsgálatokat olyan témakörökben mint: *A vallásos nyelv átformálása az 1945-utáni években* vagy *A buda-környéki falvak 1944-45-ös történelmének egyházi, pasztorációs vonatkozásai az „Egyház és társadalom”* kutatócsoport tagjaként a köztörténeti és egyháztörténeti események teológiai és vallási értelmezését kutatva. Az „Elit- és tulajdonváltás. Intézmények, szervezetek, képviseltek archontológiája és rekrutációja” munkacsoport keretében *A helyi elit vizsgálata a Mezőcsáti járás településein 1945-ben igazolóbizottsági iratok tükrében* témakörben dolgozik intézeti kutató. További két intézeti munkatárs kutatási területe a Vidéktörténeti Témacsoporton belül: *A diktatúra emlékezete és a múlt feldolgozásának alakzatai a szatmári svábok körében* valamint *a II. világháború és a Vörös Hadsereg a Dél-Vértes településeinek lokális emlékezetében*. Eredményeiket hosszabb lélegzetű tanulmányokban, valamint hazai (pl. *Váltóállítás. Diktatúrák a vidéki Magyarországon 1945-ben*; szervezők: MTA BTK, NEB, 2015. 09. 23.) és nemzetközi konferencia előadásokban összegezték.

Egy főmunkatárs folklorista *A 19. századi folklorisztika a nemzeteszme szolgálatában* című témával kapcsolódik a *Művészetek és tudomány a nemzetépítés szolgálatában a 19. századi Magyarországon* elnevezésű a BTK TTI által koordinált OTKA kutatáshoz. A projekt résztvevőjeként a nemzet diskurzus 19. századi történetét tárgyaló nemzetközi szimpóziumon vett részt Finnországban. A kutatócsoport tagjaként többek között a regéköltészet kapcsán az irodalom, a közköltészet és folklór 19. századi összefonódását, egymásra hatását és elkülönülését kutatta.

Az intézet témacsoport-vezető, főmunkatársa tagja az MTA BTK Médiatudományi és Médiatörténeti Kutatócsoportjának. 2015 decemberében a *Véleménysajtótól a tömegsajtóig* címmel műhelykonferenciát tartottak.

Az intézet kutatói több nemzetközi konferenciának nem csak előadói, hanem szervezői, panelvezetői voltak. Az intézet egyik főmunkatársú kutatója már több éve együttműködik a lengyel akadémiai partnerintézmény kutatóival a vizualitás, a történetiség, az etnográfia valamint a másság reprezentációk összefüggéseinek kutatásában, speciálisan kelet-európai kontextusban. A varsói és a budapesti konferencia után most Szófiában tartottak nemzetközi tanácskozást (2015. 12. 03.) *Multimedial Representations of the Other and the Construction of Reality* címmel (<http://visualother-iv.ucoz.com/>), amelyen az 1945–1980 közötti időszak vizuális kultúráját, multimediális megjelenítését vizsgálták az előadók, akik elsősorban az egykori keleti blokk országaiból érkeztek. A konferencián az intézet két kutatója is előadott, egyikük két szekciónak is a levezető elnöke volt. A konferencia eredményeként új együttműködési tervek születtek a bolgár, a lengyel és a magyar akadémiai intézetek között.

Az intézet kutatói közül öten vettek részt a SIEF (International Society for Ethnology and Folklore) *Utopias, Realities, Heritages: Ethnographies for the 21st century* című, 12. kongresszusán Zágrábban (2015. június 22-25.). A XII. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson, a finnországi Ouluban az intézet három kutatója vett részt a finnugrisztikai kutatások újabb irányait kereső előadásokkal.

Az intézet könyvtárának könyv és CD állománya 2015-ben 241 darabbal gyarapodott és 170 db külföldi és magyar folyóirattal. A könyvtár állománya a beszámolási év végén 45.548 leltári egység (könyv, folyóirat, különnyomat, CD, térkép stb.) volt, a könyvtár cserepartnereinek száma 160. Cserébe, tiszteletpéldányként, ajándékként, (konferenciákon, könyvgyűjtő akciók során) 652 kötetet adott az intézet saját kiadványaiból.

IV. A 2015-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

- Az Ethno-Lore, az MTA BTK NTI évkönyv XXXII. kötete megjelentetésére.
A szerződés témaszáma: KFB-010/2015
A támogatás összege: 700.000 Ft
A szakmai teljesítés és pénzügyi elszámolás határideje: 2016. január 31.
- VL100. Tanulmányok Vargyas Lajos születésének 100. évfordulójára.
A szerződés témaszáma: KFB-073/2015
A támogatás összege: 600.000
A szakmai teljesítés és pénzügyi elszámolás határideje: 2016. március 31.
- Szövegalkotási stratégiák a magyar népmesegyűjtés és -kiadás 19. századi történetéből.
szerződésszám: KFB-070/2015
A támogatás összege: 700.000 Ft
A szakmai teljesítés és pénzügyi elszámolás határideje: 2016. március 31.
- A Grimm meséktől a modern mondáig. Folklorisztikai tanulmányok.
A szerződés témaszáma: MTA ID: 10040670
A támogatás összege: 550.000 Ft
A szakmai teljesítés és pénzügyi elszámolás határideje: 2016. március 31.
- Az Életmód és Tradíció sorozat 14. kötetének publikálása.
A támogatás összege: 475.00 Ft
A szakmai teljesítés és pénzügyi elszámolás határideje: 2016. március 31.

V. A 2015-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Balogh Balázs (főszerk.) – Fülemile Ágnes (szerk.) – Ispán Ágota (szerk.) – Magyar Zoltán (szerk.): *Ethno-Lore. Az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének évkönyve XXXII.* Budapest: MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 559 p. (2015) <http://real.mtak.hu/32879/>
2. Turai Tünde – Mészáros Csaba (szerk.): *Hármas határok néprajzi nézetben. / An Ethnographic Perspective on Tri-Border Areas.* (kétnyelvű kötet) Budapest: MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 218 p. (2015) <http://real.mtak.hu/32611/>
3. Turai Tünde (szerk.): *Hármas határok néprajzi értelmezésben.* Budapest: MTA BTK Néprajztudományi Intézet 294 p. (2015) <http://real.mtak.hu/32575/>
4. Vargyas Gábor (szerk.): *VL 100 Tanulmányok Vargyas Lajos születésének 100. évfordulójára. /Summa Ethnographica/* Budapest: L'Harmattan Kiadó – MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 278 p. (2015) <http://real.mtak.hu/32880/>
5. Domokos Mariann: *Mese és filológia. Fejezetek a magyar népmeseszövegek gyűjtésének és kiadásának 19. századi történetéből. /Néprajzi tanulmányok/* Budapest: Akadémiai Kiadó, 480 p. (2015)
6. Hoppál Mihály: *Шаманы – культуры – знаки.* Редактор и состав. Николай Кузнецов. Тарту: Научное издательство ЭЛИМ, 239 p. (2015)
7. Magyar Zoltán: *Népköltészeti gyűjtés. Mesék és mesemondók. /Documentatio Folkloristica/* Budapest: MTA BTK Néprajztudományi Intézet, 207 p. + 32 t. (2015) <http://real.mtak.hu/32572/>
8. Paládi-Kovács Attila: *Népek, térségek, hagyományok.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 323. p. (2015)
9. Szilágyi Levente: *Csanáros és Vállaj kapcsolatainak változása a 20. század folyamán a magyar–román határ kontextusában.* Budapest: MTA BTK Néprajztudományi Intézet (2015) http://www.etnologia.mta.hu/harmashatarok/anyagok/OTKA_SzL_Csanalos_Vallaj.pdf
10. *Shamanistic Scopes in a Changing World.* Edited by Naram Bilik and Mihály Hoppál with the assistance of Zhon Lei. /Bibliotheca Shamanistica vol. 17.) Budapest – Guiyang: International Society for Shamanistic Research 254 p. (2015)
11. Birtalan, Á. – Majer, Zs. – Szilágyi, Zs. – Tekelki, K. (eds.): *Buddhism in Contemporary Mongolia. Traditional Mongolian Culture III.* DVD. Budapest: Eötvös Loránd University, Mongol and Inner Asian Department, Center for Mongolian Studies, (2015)
12. Babai D., – Tóth A., – Szentirmai I., – Biró M., – Máté A., – Demeter L., – Szépligeti M., – Varga A., – Molnár Á., – Kun R. – Molnár Zs.: Do conservation and agri-environmental regulations effectively support traditional small-scale farming in East-Central European cultural landscapes? *Biodiversity and Conservation*, 24: 1–23. (2015) <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10531-015-0971-z>
13. Iancu Laura: Magyarfalva in the 1980s: Reflexions on My Childhood in a Csángó Village. In Magdolna Kovács – Petteri Laihonon – Hanna Snellman ed.: *Culture, Language and Globalization among the Moldavian Csángós Today. Uralica Helsingiensia*, 8. Helsinki, 137–158; <http://real.mtak.hu/31714/>
14. Bági Anikó: A cooking know-how: virtual and personal transmission of skills (A Hungarian example). In: Violetta Krawczyk-Wasilewska – Patricia Lysaght: (szerk.) *Food and Internet.* SIEF 20th International Ethnological Food Research conference. Frankfurt: Peter Lang Verlag, 221–230. (2015) <http://real.mtak.hu/26649/>
15. Mikos Éva: A népiesség fogalma a néprajztudományban. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 119:(1) 89–107. (2015) http://real-j.mtak.hu/6115/1/ItK_2015_1_Bel%20C3%ADv_vagott.pdf#page=89

16. Vargha Katalin: A magyar találósok történetiségéhez. *Ethnographia* 126. évf. 3. szám. 2015. 434-442. <http://real.mtak.hu/31815/>
17. Nagy Károly Zsolt: Ösvény a dzsungelben. *Replika*, 90–91. 2015/1–2. szám. Belépés Jelszóval! Online világok és kutatási módszereik. A két tematikus számot szerkesztette Farkas Judit és Lajos Veronika. 39–56. (2015) <http://real.mtak.hu/27470/>

VI. A kutatóhely főbb mutatói 2015-ben

1. Létszámadatok

Átlaglétszám¹:

Az intézethez kötődő
akadémikusok száma²:

Az intézmény "professor emeritus"
címmel rendelkező kutatóinak
száma:

4. Tudományos fokozat, illetve cím megszerzése 2015-ben³:

PhD: MTA doktora cím:

5. Szellemi alkotások védelme⁴

nemzeti úton megadott oltalmak
száma⁵: megadott külföldi oltalmak
száma⁶:

értékesített szabadalmak száma:

szervi jogvédelem alá tartozó
alkotások száma⁷:

6. Részvétel a tudományos közéletben

Tudományos rendezvények

nemzetközi rendezvényen tartott
előadások száma: ~posztterek száma⁸:

hazai rendezvényen tartott
előadások száma: ~posztterek száma:

hazai rendezvények szervezése: nemzetközi rendezvények
szervezése:

Szakértői tevékenység

tanácsadói tevékenységek száma⁹:

opponensi vélemény összesen: ebből külföldre:

egyéb szakértői vélemény: ebből külföldre:

egyéni szaklektori vélemény
összesen: ebből külföldre:

folyóirat- vagy sorozatszerkesztés magyarul:	<input type="text" value="16"/>	folyóirat- vagy sorozatszerkesztés idegen nyelven:	<input type="text" value="2"/>
Részvétel tudományos testületben szerkesztőségi tag nemzetközi szakfolyóiratban:	<input type="text" value="2"/>		
szerkesztőségi tag hazai szakfolyóiratban:	<input type="text" value="14"/>		
nemzetközi tud. bizottság tagja:	<input type="text" value="6"/>	nemzetközi tud. bizottság vezetője:	<input type="text" value="2"/>
hazai tud. bizottság tagja:	<input type="text" value="53"/>	hazai tud. bizottság vezetője:	<input type="text" value="17"/>

7. Az intézetet és a tudományt népszerűsítő tevékenység

nyilvános esemény megrendezése ¹⁰ :	<input type="text" value="8"/>
kulturális rendezvények ¹¹ :	<input type="text" value="27"/>
ismeretterjesztő előadások száma:	<input type="text" value="37"/>
tudományos ismeretterjesztő műsorok szerkesztése TV-ben, rádióban:	<input type="text" value="20"/>

8. A hazai felsőoktatásban végzett tevékenység

rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	<input type="text" value="11"/>		
ebből doktori iskolákban oktatók száma:	<input type="text" value="4"/>	doktori iskolát vezetők száma:	<input type="text" value="0"/>
doktori iskolában tőrzstagok száma:	<input type="text" value="3"/>		
elméleti kurzusok száma ¹³ :	<input type="text" value="29"/>	gyakorlati kurzusok száma:	<input type="text" value="11"/>
témavezetések száma (TDK-dolgozat):	<input type="text" value="1"/>		
témavezetések száma (BA, illetve BSc diplomamunka):	<input type="text" value="2"/>		
témavezetések száma (MSc, illetve MA diplomamunka):	<input type="text" value="2"/>		
témavezetések száma (PHD-disszertáció)	<input type="text" value="14"/>		

9. Egyéb adatok

9.1 Kutatói mobilitás

A kutatóhely vendégtevékenységet folytató munkatársainak száma

hazai egyetemen vagy
 kutatóintézetben: vállalatnál:

külföldi egyetemen vagy
 kutatóintézetben: vállalatnál:

Vendégkutatók száma a kutatóhelyen

hazai kutatók száma félévnél
 rövidebb ideig: félévnél hosszabb ideig:

külföldi kutatók száma félévnél
 rövidebb ideig: félévnél hosszabb ideig:

A kutatóhelyen más hazai kutatók
 által kutatómunkával eltöltött idő¹⁴:

A kutatóhelyen külföldi kutatók
 által kutatómunkával eltöltött idő:

9.2 Vállalati kapcsolatok az aktuális évben

A kutatóhellyel szerződéses
 kapcsolatban álló közép- és
 kisvállalatok száma:

A kutatóhellyel szerződéses
 kapcsolatban álló nagyvállalati
 partnerek száma: